

Potkomitet za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja SPT

**Savjeti Potkomiteta za sprečavanje mučenja prema državama članicama i nacionalnim preventivnim mehanizmima koji se odnose na pandemiju koronavirusa
(usvojeno 25. marta 2020.)**

I. Uvod

1. U periodu od nekoliko kratkih nedelja koronavirus (COVID-19) je imao veliki uticaj na svakodnevni život, mnogi su se podrgli strogim ograničenjima slobode kretanja i ličnih sloboda kako bi omogućili vlastima bolju borbu protiv pandemije provođenjem hitnih mjera institucija javnog zdravlja.
2. Lica lišena slobode čine posebno ranjivu grupu zbog prirode ograničenja koja su im već postavljena i njihovog ograničenog kapaciteta za preduzimanje mjera predostrožnosti. U zatvorima i drugim ustanovama u kojima su lica lišena slobode od kojih su mnoga prenapučena i nezdrava takođe se javljaju rastući akutnim problemi.
3. U nekoliko zemalja mjere preduzete za borbu protiv pandemije u mjestima lišenja slobode već su dovele do poremećaja unutar i izvan pritvorskih objekata i do gubitka života. S tim u vezi, od suštinskog je značaja da državne vlasti u potpunosti uzmu u obzir sva prava lica lišenih slobode i njihovih porodica, te pritvorskog i zdravstvenog osoblja prilikom preduzimanja mjera za borbu protiv pandemije.
4. Mjere preduzete kao pomoć u rješavanju rizika za pritvorenike i osoblje u mjestima pritvora treba da odražavaju pristup utvrđen u ovom savjetu, a posebno principe o nenanošenju štete - „ne šteti“ i pružanju „odgovarajuće briga“. Takođe je važno da postoji transparentna komunikacija sa svim licima lišenima slobode, njihovim porodicama i medijima, u vezi sa preduzetim merama i razlozima za njih.
5. Zabrana mučenja, okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja ne može biti derogirana, čak ni tokom izuzetnih okolnosti i vanrednih situacija koje ugrožavaju život nacije.¹ SPT je već izdao smjernice koje potvrđuju da formalna mjesta karantina spadaju u mandat OPCAT-a.² Neminovno, iz toga slijedi da i druga mjesta koja lica ne mogu napuštati iz sličnih razloga spadaju u

¹ 1 Vidjeti UNCAT, član 2 (2) i ICCPR, članove 4 i 7.

² Savjeti Pododbora za sprečavanje mučenja Nacionalnog preventivnog mehanizma Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske u vezi s obaveznim karantinom za koronavirus usvojen na 40. zasjedanju (10. do 14. februara 2020.), dostupan na https://vvv.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/NPM/2020.03.03-Advice_UK_NPM.pdf

djelokrug mandata OPCAT-a i time u sferu nadzora i SPT-a i nacionalnih preventivnih mehanizama (NPM-a) uspostavljenih u okviru OPCAT-a.

6. Brojne institucije NPM-a zatražile su od SPT-a savjet za dalje postupanje kao reakciju na ovu situaciju. Naravno, kao samostalna tijela, institucije NPM-a su slobodne da odrede kako najbolje da odgovore na izazove koje postavlja pandemija u okviru svojih nadležnosti. SPT ostaje na raspolaganju da odgovori na bilo koji specifičan zahtjev za smjernice koji se od njega mogu tražiti. SPT je svjestan da su brojne globalne i regionalne organizacije već izdale brojne vrijedne izjave koje upućuju na razmatranje državama članicama i institucijama NPM-a.^{3,4} Svrha ovih savjeta je da pruže i opšte smjernice u okviru OPCAT-a za sve koji su odgovorni i preduzimaju preventivne posjete mjestima lišenja slobode.
7. SPT želi da naglasi da iako će neophodne mjere koje se preduzimaju u interesu javnog zdravlja sigurno uticati na način na koji se provodi preventivna posjeta, to ne znači da preventivne posjete treba da prestanu. Naprotiv, potencijalna izloženost riziku zlostavljanja s kojim se suočavaju lica u pritvorima može da se poveća kao rezultat takvih preduzetih javnozdravstvenih mjera. SPT smatra da bi NPM trebali nastaviti da preduzimaju posjete preventivnog karaktera, poštujući neophodna ograničenja u načinu na koji se vrše njihove posjete. U ovom trenutku od posebne je važnosti da NPM učini sve da se preduzmu efikasne mjere za smanjenje mogućnosti da pritvorenici trpe oblike nečovječnog i ponižavajućeg postupanja kao rezultat realnog pritiska s kojim se suočavaju zatvorski sistemi i njihove uprave.

II. Mjere koje treba da preduzmu vlasti u vezi sa svim mjestima lišenja slobode, uključujući pritvorske objekte, imigracioni pritvor, zatvorene izbjegličke kampove, psihijatrijske bolnice i druge medicinske ustanove

8. Neupitno je da je država odgovorna za zdravstvenu zaštitu onih koje drži u pritvoru i da ima obavezu brige prema svakom pritvoru i zdravstvenom osoblju. Pravila Nelsona Mandele jasno govore da „... *Zatvorenici treba da uživaju iste standarde zdravstvene zaštite koji su dostupni u zajednici i da bi trebali imati pristup neophodnim zdravstvenim uslugama besplatno, bez diskriminacije na osnovu njihovog zakonskog statusa*“.⁵

---

³ Vidjeti, na primjer, „Pripremljenost, sprečavanje i kontrola COVID-19 u zatvorima i drugim mjestima pritvora - Privremene smjernice, 15. marta 2020.“ izdate od SZO i „Izjava o principima koji se odnose na postupanje s licima lišenima slobode u kontekstu pandemije koronavirusa (COVID-19) od strane Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja „20. marta 2020. CPT / Inf (2020) 13 (19. marta 2020.).

⁴ Pogledati CPT / Inf (2020) 13 (19. mart 2020.) dostupan [a20vvv.coe.int/en/veb/cpt/-/covid-19-council-of-europe-anti-torture-committee-isissue-statement-of-principi](https://www.coe.int/en/veb/cpt/-/covid-19-council-of-europe-anti-torture-committee-isissue-statement-of-principi) koji se odnose na liječenje lica lišenih slobode-

⁵ Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za postupanje sa zatvorenima (Pravila Nelsona Mandele), UN Doc A / RES / 70/175 (17. decembar 2015.), pravilo 24 (1).

9. S obzirom na povećan rizik od zaraze u zatvorima i drugim mjestima zadržavanja lica, SPT poziva sve države da:

- 1) izvrše hitnu procjene rizika da bi se identifikovali oni koji su u najvećem riziku unutar zatvorene populacije uzimajući posebno u obzir sve posebno ugrožene grupe;
- 2) smanje zatvorsku i drugu pritvorsku populaciju gdje god je to moguće uz primjenu šema ranog ili privremenog puštanja na slobodu za one za koje je to moguće i razmatranje mjera koje ne podrazumijevaju zadržavanje navedene u Pravilima iz Tokija;
- 3) stave poseban naglasak na mjesta pritvora gdje je popunjenost veća od planirane i gdje se službeni kapacitet zasniva na kvadratnom metru po osobi koji ne dozvoljava socijalno distanciranje u skladu sa standardnim smjernicama koje su date čitavom stanovništvu;
- 4) preispitaju sve slučajeve pritvora prije suđenja kako bi se utvrdilo da li je to strogo potrebno u svjetlu prevladavajućeg vanrednog stanja zdravlja i proširiti primjenu instituta kaucije za sve slučajeve osim najozbiljnijih;
- 5) preispitaju upotrebu imigracionog pritvora i zatvorenih izbjegličkih kampova u cilju smanjenja njihove populacije na najniži mogući nivo;
- 6) prije puštanje iz pritvora treba izvršiti pregled kako bi se obezbjedilo preduzimanje odgovarajućih mjere za one koji su ili pozitivni ili su posebno ranjivi na infekciju;
- 7) obezbijede svođenje na minimum svih ograničenja postojećih režima i njihovu srazmjernost prirodi hitne zdravstvene zaštite, te usklađenost sa zakonom;
- 8) obezbijede funkcionalnost i efikasnost postojećih mehanizama za podnošenje žalbi;
- 9) obezbijede poštovanje minimuma zahtjeva za dnevno vježbanje napolju, istovremeno uzimajući u obzir mjere neophodne za borbu protiv trenutne pandemije;
- 10) svima koji ostanu u pritvoru da obezbijede dovoljno besplatnih sredstava i potrepština kako bi pritvorenici mogli imati isti nivo lične higijene kao i čitavo stanovništvo;
- 11) kako su režimi posjeta ograničeni iz zdravstvenih razloga, da zatvorenicima obezbijede dovoljne alternativnih načina održavanja kontakta s porodicama i vanjskim svijetom, na primjer, telefonom, putem interneta/e-poštom, video komunikacijom i drugim odgovarajućim elektronskim sredstvima. Takvi kontakti trebaju da budu olakšani i podstaknuti, česti i besplatni;
- 12) omogućuje članovima porodica ili rođacima da i dalje dostavljaju hranu i druge potrepštine zatvorenicima u skladu s lokalnom praksom i uz poštovanje neophodnih zaštitnih mjera;

- 13) one koji su u najvećem riziku unutar preostale zatvorske populacije smjeste na načine koji odražavaju taj povećani rizik, istovremeno poštujući njihova prava u zatvoru;
- 14) spriječe upotrebu medicinske izolacije kao disciplinsku mjeru jer medicinska izolacija mora biti određena nakon nezavisne medicinske procjene, srazmjerna, vremenski ograničena i podložna kontroli;
- 15) zatvorenicima kojima je to potrebno pružaju medicinsku njegu izvan pritvorskog objekta kad god je to moguće;
- 16) obezbijede osnovne zaštitne mjere protiv zlostavljanja (uključujući pravo pristupa ljekaru po izboru, pravnu pomoć i obavještanje trećih lica o pritvoru) ostanu dostupne i primjenljive, bez obzira na ograničenja pristupa;
- 17) obezbijede svim pritvorenicima i osoblju dobijanje pouzdanih, tačnih i ažurnih informacije o svim preduzetim mjerama, njihovom trajanju i razlozima za njih;
- 18) obezbijede preduzimanje odgovarajućih mjera zaštite zdravlja pritvorskog i medicinskog osoblja i njihovu pravilnu opremljenost i podršku u izvršavanju njihovih dužnosti;
- 19) omoguće odgovarajuću psihološku podršku svim pritvorenicima i osoblju na koje ove mjere utiču i
- 20) obezbijede, ako je primjenljivo, da se sve gore navedeno primijeni i prema pacijentima koji su bez svoje saglasnosti smješteni u psihijatrijske bolnice.

III. Mjere koje vlasti treba da preduzmu u vezi s onima koji su u zvaničnim mjestima karantina

10. SPT je već komentarisao situaciju onih koji su smješteni u karantin u svojim prethodnim Savetima⁶. Ovome bi se dodalo još i sljedeće:

- 1) oni koji su privremeno smješteni u karantin moraju u svako doba biti tretirani kao slobodna lica, osim ograničenja koja im se nužno postavljaju u skladu sa zakonom i na osnovu naučnih dokaza, u karantinske svrhe;
- 2) oni ne treba da budu smatrani ili tretirani kao zatvorenici;
- 3) objekti određeni za karantin treba da budu dovoljno veliki i da dozvoljavaju unutrašnju slobodu kretanja i niz svrsishodnih aktivnosti;
- 4) komunikacija s porodicama i prijateljima treba da se podstiče i olakšava;
- 5) budući da su karantini *de facto* oblik pritvora, svim smještenim licima treba omogućiti da koriste osnovne zaštitne mjere protiv zlostavljanja, uključujući informacije o razlozima za njihovo smještanje u karantin, pravo pristupa ljekaru po izboru, na pravnu pomoć i obavještanje

---

⁶ Vidjeti gore, n 2.

- trećih strana (porodice ili druge osobe po izboru) o njihovom smještaju u karantinu u skladu s njihovim statusom i situacijom;
- 6) da se preduzimaju sve odgovarajuće mjere da oni koji su u karantinu ili su bili u karantinu ne trpe nikakav oblik marginalizacije ili diskriminacije što obuhvata i period nakon povratka u zajednicu i
  - 7) obezbijediti raspoloživost odgovarajuće psihološke podrške za one kojima je potrebna, za vrijeme i posle njihovog izdvajanja.

IV. Mjere koje treba da preduzme NPM

11. Institucije NPM-a treba da nastave s vršenjem svog mandata posjeta za vrijeme pandemije koronavirusa, iako će za način na koji to čine možda morati uzeti u obzir zakonita ograničenja koja su trenutno naložena za socijalne kontakte. Institucijama NPM-a se ne može u potpunosti uskratiti pristup zvaničnim mjestima pritvora, što obuhvata i karantine bez obzira na prihvatljivost privremenih ograničenja u skladu sa članom 14 (2) OPCAT-a.

12. Cilj OPCAT-a, kako je utvrđeno u članu 1, jeste „uspostavljanje sistema redovnih posjeta“, a svrha, kako je utvrđeno u preambuli, je „zaštita lica lišenih slobode od mučenja i drugih nečovječnih ili ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja“, a ovo je obaveza uvrđena međunarodnim pravom koje se ne može derogirati. U trenutnom kontekstu, ovo podrazumijeva obavezu institucija NPM-a da osmisle načine ispunjavanja svog preventivnog mandata u odnosu na mjesta pritvora sa smanjenim socijalnim kontaktom, ali koji ipak nude efikasne mogućnosti za preventivno angažovanje.

13. Takve mjere mogu obuhvatati:

- 1) Razgovaranje s relevantnim nacionalnim organima o primjeni i djelovanju mjera za ublažavanje, kao što je navedeno u poglavljima II i III gore;
- 2) povećano prikupljanje i kontrolu podataka koji se odnose na mjesta pritvora, pojedinačno i zajedno;
- 3) korišćenje elektronske komunikacije sa onima u mjestima pritvora;
- 4) uspostavljanje 'vrućih linija' NPM-a u mjestima pritvora i obezbjeđivanje e-pošte i poštanskih sredstava;
- 5) praćenje postavljanja novih/privremenih mjesta pritvora;
- 6) bolju distribuciju informacija o radu NPM-a u mjestima pritvora i obezbjeđenje kanala za brzu i povjerljivu komunikaciju;
- 7) traženje kontakta s trećim licima (npr. porodicama i advokatima) koja mogu pružiti dodatne informacije o situaciji u mjestima pritvora i
- 8) jačanje saradnje s nevladinim i humanitarnim organizacijama koje rade sa licima lišenima slobode.

V. Zaključak

14. Nije moguće tačno predvidjeti koliko će dugo trajati trenutna pandemija ili kakve će biti njene ukupne posljedice. Ono što je jasno već sada jeste da ona već ima znatan uticaj na sve pripadnike zajednice i tako će biti u dužem predstojećem periodu. SPT i NPM moraju imati na umu princip „ne šteti“ tokom obavljanja svog posla. To može značiti da bi institucije NPM-a trebale prilagoditi svoje metode rada tako da u situaciji uzrokovanoj pandemijom zaštite javnost, pritvorenike, osoblje u pritvoru i sebe. Glavni kriterijum mora biti efikasnost u obezbeđivanju sprečavanja lošeg postupanja sa onima koji podliježu mjerama zadržavanja. Parametri prevencije su prošireni vanrednim mjerama koje su države morale preduzeti. Odgovornost je SPT-a i NPM-a da maštovito i kreativno odgovore na nove izazove s kojima se susreću tokom realizacije svojih mandata prema OPCAT-u.